

En tanke som er riktig,
kan ikke i lengden bli
løyet bort.

Bismarck

Nr. 10 - 1983 - 32. årgang
Løssalg kr. 5,-

Norsk frontkjemper - krigsfange i Sovjet

«GLEMT SOLDAT»

Historien om Ulf
Pax Forlag

«Blind høne finner også et korn» — og PAX Forlag har, i løpet av sin eksistens, faktisk funnet et par.

Første gang undertegnede ble oppmerksom på dette fenomen hos Pax, var i 1967, da det utga den engelske professor A. J. P. Taylor's bok: «Årsakene til den annen verdenskrig». Den er et uunnværlig standardverk ved studiet av dette emne. Dessverre er den utsolgt både fra bokhandler og forlag.

I disse dager har forlaget presentert oss en bok av en annen karakter, men som også har med den annen verdenskrig å gjøre, ja — bringer oss midt inn i den og holder oss i ånde nu flere år etter at ilden opphørte. Jeg sikter til Sigurd Senje's bok «*Glemt soldat*» (Pax Forlag 1983, innb. kr. 98,-).

Senje tar her for seg en spesiell skjebne fra krigen: Unggutten som etter rekruttutdannelsen, kommer til den norske skibataljonen som ligger på forpost i Nord-Karelenes ødemarker. Bataljonen holdt to viktige støttepunkter, kalt «Kaprolat» og «Hasselmann», på SS-divisjon «Nord»s nordfløy og flanker.

Den 25. juni 1944 om morgenen satte russerne inn et lenge forberedt, kraftig angrep på disse stillingene. Med store styrker gikk de rundt de norske støttepunktene. På kort tid var disse omringet og lå under tung artilleri- og bombekasterild. Nordmennene forsvarte seg hårdnakket, men ble tilslutt fullstendig overrendt. Bare 15 mann av besetningen i støttepunktene klarte å slå seg gjennom til egne linjer, resten falt eller ble tatt til fange. De fleste fangne, kanskje 15—20 mann, var såret.

En av disse, en unggutt på 17 år har skrevet sin beretning om hvordan han opplevet denne kampen, hvordan han ble såret, og forsøkte å ta sitt eget liv, men

tilslutt ble reddet og ført i fangenskap i elendig forfatning.

Og her begynner den, kanskje viktigste del av hans beretning, som også er bokens hovedinnhold. Navnet Ulf er et pseudonym. Selv har han ikke noe imot å stå frem. Han vil stå inne for det han beretter. Men familie og forholdene rundt ham gjør dette umulig. Og Sigurd Senje overtar. Taper så historien på det? — Både ja og nei. Senje KAN skrive. Dramatisere. Farvelegge. Med nennsom hånd som oftest, men også med et par, efter undertegnede mening ubetydelige, og helt overflødige overtramp. Han tillegger Ulf kategoriske meninger, som ikke fremgår av dennes manuskript. En ikke uvanlig konsesjon til tidsånden, kanskje. Men i det store og hele forstår han å la Ulf tale. Og hva Ulf forteller, er dramatisk nok. Av tre millioner tyske krigsfanger i Sovjet, omkom en million i fangenskap. Det dreide seg, for største delen, om friske unge menn. Forholdene i fangeleirene var ubeskrivelige. Lege- og pleiepersonell gjorde nok ofte det beste de kunne, men når alt manglet, medisiner, mat, husvære, klær, ulltepper og organisasjon, var katastrofen ikke til å unngå. Der til kom naturligvis all vilkårligheten, bestikkelser og hele den korrupte tradisjon og atmosfæren i Sovjetsamfunnets «vesener».

Ulf satt i forskjellige leire helt til 1953 da han ble løslatt sammen med seks andre. I sin fangetid treffer han flere norske, danske, finske, hollandske, ungarske, italienske o.s.v. Mange av dem dør underveis. Selv er han flere ganger like ved å dø. Men et ukuelig livsmot og en, må vi tro, utrolig psykisk styrke, holder ham i live. Trass og raseri, håp og hjemlengsel og, ikke minst det gode kameratskap, holder ham oppe. Han forteller uten hat eller bitterhet, ofte med en viss sympati med den almindelige russer og med adskillig

(Forts. side 3)

Under «nazismens» svøpe og under «retts-statens»

En kort sammenligning av Sverre Nielsen

Hvordan fremstående «onde» nordmenn forsøkte å vareta sine motstanderes, kollegaers og ansattes interesser skulle nedenstående eksempler illustrere ganske godt:

I *Eidsivating lagmannsrett's* dom over *Kjeld Stub Irgens* innrømmes det at «det lykkedes også for tiltalte å få istand en ordning således at familien til de sjøfolk som før ute, fortsatt kunne trekke på sitt tilgodehavende... Tiltalte fikk ved en klok manøvrering satt igjennom loven av 26. mars 1942 som ordnet forholdet på en tilfredsstillende måte. Det var av stor betydning ikke minst for den del av flåten som seilet ute.»

I en annen sak, også pådømt av *Eidsivating* (sak nr. 289 for 1946) mot *byråsjef H. F. K.* heter det i dommen: «Før krigen nøt tiltalte anseelse som en plikttoppfyllende og nøyaktig departementsmann. Under krigen la han for dagen de samme egenskaper og viste stor iver for å vareta befalets økonomiske interesser. Han oppnådde gode resultater her og motsatte seg tyskernes forsøk på å få satt ned lønningene for befalet. Da de ville ha fremmet en ny lov om frilønn fikk han i samforståelse med departementets tjenestemenn sabotert lovforslaget så det ikke ble gjennomført. Han sørgte også for at ektefeller til offiserer som hadde forlatt landet i forbindelse med kapitulasjonen fikk utbetalt godtgjørelse. Han arbeidet med hell for å få ordnet lønnsforholdene for de offiserer som var i krigsfangenskap.»

Det tredje eksempel er hentet fra selve landsfader *Einar Gerhardsen's* erindringsbok «*Felleskap i krig og fred*» s. 46: «Også etter at jeg ble arrestert fikk *Werna* utbetalt min lønn. Hver fredag så lenge krigen varte kom en av mine arbeidskamerater fra *Normannsløkka* hjem med lønningsposen.» *Gerhardsen* forteller videre at *Oslo kommune ved-*

*tok at kommuneansatte som var arrestert skulle få utbetalt lønn. I dommen over *Knut Hamsun* heter det bl.a.: «*Hamsun* har i stor utstrekning søkt å utnytte sin posisjon hos tyskerne til å oppnå løslatelse og benådning for politiske fanger. Han har alltid vært beredvillig til å etterkomme henvendelser fra fangers pårørende om innsendelse av benådningssøknader og han har sendt tallrike slike søknader, tildels direkte til *Hitler*.»*

Ytterligere et eksempel finnes i dommen over *Adolf Hoel*: «*Adolf Hoel* fortjener stor honnør for sitt arbeide med å få studentene løslatt etter *Aula-brannen*. *Hoel* forpurret ved flere anledninger anslag mot studentene, og i arbeidet med å få studentene løslatt sparte han seg ikke hverken dag eller natt. Hans ordre lød at ingen som bad om hans hjelp måtte bli avvist.» (Her må det innskytes at *Aula-brannen* var anstiftet av «gode» nordmenn.)

Det siste eksempel fra «nazitida» henter jeg fra dommen over *Leiv Storhaug*, sekretær hos ordføreren i Oslo; «Han synes også å ha hjulpet gode nordmenn så langt han rakk... Han søkte således å få de funksjonærer i kommunen som var offiserer, fritatt for å bli sendt i krigsfangenskap til Tyskland, tildels med godt resultat. Senhøstes 1943 gjorde også tiltalte en prisverdig og betydelig innsats for å få frigitt arresterte studenter og med meget godt resultat.»

Hva skjedde så da «rettsstaten» ble gjeninnført? Jeg behøver aldeles ikke å gå til obstrukture kilder for å besvare spørsmålet. Først og fremst kan jeg henvise til hva *Hjemmefrontens* medlem av *Nygaardsvoldregjeringen*, *Paul Hartmann*, forteller i sin bok «*Bak Fronten*» s. 353: «*Wold* bragte frem et pussig spørsmål som var kommet fra *Finnmark*. Det fantes der statspensjonister som var nazister.

Spørsmålet var om pensjonene skulle stoppes. Det er nok så på det rene at det ikke er noen lovlig adgang til å gjøre dette, men det ble likevel enstemmig besluttet at man skal stoppe utbetalningene.» Nettopp fordi den tidligere VG-redaktør *Oskar Hasselknippe* (kjent leder i *Hjemmefronten*) har fortalt at *Knut Hamsun* fikk «særbehandling» d.v.s. ble behandlet bedre enn andre som ble rammet av oppgjøret, lar jeg daværende sjef for fengsellsstyret, *Arne Haugestad* berette om hva «særbehandlingen» bestod i: «Den menneskelige meningsløse — og etter hvert like rettslig meningsløse — behandling av *Hamsun* fortsatte. Bl. a. ble han underkastet eggmargssprøve. Selv etter en eventuell berettiget innleggelse etter straffelovens § 210 ville den ha vært ulovlig uten hans samtykke». Som kjent ble *Hamsun's* formue konfiskert, et forhold som *C. J. Hambro* betegnet som plyndring. «Som *Grieg* skrev ble det virkelig et problem hva *Hamsun* og familien skulle leve av» forteller *Hamsun's* advokat *Sigrid Stray*. Og at det var «gode» nordmenns intensjon at NS-folk skulle ribbes ble fastslått i et brev fra *Hjemmefrontledelsen* til *Nygaardsvoldregjeringen*, avsendt Oslo 9/10 1944. I brevet heter det bl.a. «*Nazistene skal få arbeide og arbeide hardt for å livberge seg*». Og *Høyesterett* fulgte intensjonen: «Han rammes særlig hardt ved at han fradømmes sin stilling ved Nord-Trøndelag E-verk som han har innehatt siden 1919 og at det derved inndras hos ham et beløp som antagelig overstiger hans formue, så han kommer helt på bar bakke.» Ja, slik heter det i en *Høyesterettsdom* av 24/9 1946 som er inntatt i *Riksadvokatens* meddelelsesblad s. 37 for 1946.

Faller sammenligningen ut til «retts-statens» fordel? Vennligst døm selv!

Sverre Nielsen

VELSKIKKET ANKLAGER

Som kjent vil den tyske SD-mannen *Klaus Barbie* bli stilt for fransk domstol, siktet for kriminelle handlinger mot franskmenn under siste verdenskrig. Men hva med de forbrytelser anklageren, *Frankrike*, begikk i *Algerie* fra mai 1945 og i årene etterpå?

Det er ingen ringere enn *Gidske Anderson*, som NRK's utsendte i Frankrike og nå også som medlem av *Stortingets nobelkomité*, som i sin bok «*Krigene etter krigen*» (Gyldendal 1980) gir en utførlig omtale av en rekke bestialske grusomheter som franskmennene gjorde

seg skyldig i *Algerie*. I avsnittet «*Massakre i Algerie*» (side 19) skriver fru *Anderson*: «Alle muhammedanere som er «mistenkt» for å ha nasjonalistiske sympatier blir arrestert. En av de mest forferdelige massakrer i *Algeries* historie finner sted. Hele arabiske landsbyer forsvinner. Massegraver er fulle av kadavre. I en rapport om hendelsen er det tale om 105 europeere drept, og

15000 arabere. *Muhammedanerne* selv sier at i dagene fra 8. mai til 13. mai 1945 ble 45 000 arabere massakrert.» Og grusomhetene mot den arabiske befolkning i *Algerie* fortsatte også utover i 50-årene. Side 132 forteller fru *Anderson* at «man skyter landsbyboere uten lov eller dom, som eksempel, til avskrekelse. Man starter finkjemning. Folk blir skutt på ren mistanke

om sympatier. Man brenner husene. Man voldtar kvinner...»

Om forholdene i august 1955 beretter fru *Anderson* (side 134): «Den franske reaksjonen var verre enn alt man hittil hadde sett. Tusener på tusener av arabere ble slått ned for fote, skutt som ville dyr.» *Gidske Anderson* forteller også at *guvernøren i Algerie Robert Lacoste* sa ut- (Forts. side 3)

Politikk og polemikk

Britene sa Nei

Under denne overskriften skrev Tim Greve i VG 4. okt. bl.a.: «Røde Kors anmodet om et pengebidrag som ville bli brukt til å sende pakker til de norske jødene. Utenriksdepartementet stilte med rette spørsmålsteget ved denne anmodningen.

Det var vanskelig å tro at det ville bli tillatt å sende materiell hjelp i noen form, når det ikke lot seg gjøre til de politiske eller militære fangene i tyske leirer.»

Dette er ikke riktig når det gjelder tyske leirer.

I Aftenposten 12. des. 1963 uttalte presidenten i den internasjonale Røde Kors-komiteé, Léopold Boister: I løpet av den annen verdenskrig avla komiteens representanter 11 000 leirbesøk. Til allierte krigsfanger i Tyskland skaffet komiteen mat, klær, medisiner og bøker til en verdi av tre milliarder sveitserfranc.

I Aftenposten 21. sept. 1965 uttalte advokat Hans Bachmann fra Geneve, som var aktivt med i hjelpearbeidet for krigsfangene: Hver eneste dag gikk en jernbanevogn med matvarer fra Geneve til Tyskland. Røde Kors-komiteen i Geneve skaffet innreisestillatelse, og sørget omsorgsfullt for at maten havnet hos dem den var tiltenkt: fengslenes og konsentrasjonsleirenes utmagrede fanger.

H. C. F., Oslo.
«VG» 1/11.

Omadresserte demonstrantene

Masser av bra innhold i «Forvarets Forum». Denne gang saker vi fra nr. 21/83:

«(Morten Etholm). Han stilte seg foran porten og fortalte demonstrantene fra Folkereising mot Krig at de var kommet til gal adresse, oberst I. Ørnulf Thune, sjefen for Rygge hovedflystasjon. Dette skjedde da nevnte organisasjon ville protestere mot at COB-avtalen ikke var lagt frem for Stortinget på den måte de mente den skulle vært etter gjeldende lover.

Hva får folk til å gå i demonstrasjonstog mot en flystasjon som ikke er vedtaksberettiget i saker som disse? Vi spurte oberst I. Ørnulf Thune om det var hans inntrykk at demonstrantene manglet den nødvendige innsikt i saken de demonstrerte mot?

— Jeg vet faktisk ikke hva jeg skal si. De refererte til COB-avtalen, som de mener skulle vært forelagt Stortinget. Til dette kunne vi bare si at de var kommet til feil adresse, og at de heller måtte stille seg utenfor Regjeringsbygget eller Stortinget. Det er ikke vårt bord å inngå avtaler som den refererte.

— Hva er det demonstrantene frykter?

— Folkereising mot Krig har jo allerede tidligere i år lagt frem et program, som innebærer at organisasjonen skulle besøke et antall flystasjoner, deriblant Rygge.

Det har slått meg at man stadig søker å lage noe mystisk av COB-avtalen. Det er derfor verdifullt om man fastslår hva den innebærer. Uttrykket COB står for Colocated Operating Bases. I det første ordet ligger det at forsterkningene skal operere sammen med enheter fra vertslandet.

Vår strategi innebærer også at når disse avdelingene er på plass, så skal de ut fra sin styrke være med på å gi en avskrekkingseffekt.

Det er jo ikke merkelig at vi har amerikanerne her. Vi har drevet samøvelser med dem siden vi kom inn i NATO, men de har stort sett vært drevet i Nord-Norge, så det kan kanskje ha vakt litt oppsikt at vi også har øvelser her sør. Heller ikke antall fly var bemerkelsesverdig stort. Det dreide seg om en skvadron og fire hundre mann, sier oberst I. Ørnulf Thune.

Det kan forøvrig også nevnes at lederen for begge demonstrasjonene mot Rygge var samme mann som gikk inn i aktorrollen under en militærnektersak i Oslo byrett.

«BRITENE SA NEI»

Under ovenstående tittel bretter VG 4. oktober ut en helse omkring folkemordet for 41 år siden. Men hva var det egentlig norske og britiske myndigheter var uenige om i februar 1943?

På det daværende tidspunkt var våre jødiske landsmenn for lengst stuet inn i nazistenes dødsleirer i Polen, og de fleste rimeligvis allerede myrdet.

Dersom en skal rippe opp i denne tragedien fra krigstiden, synes det riktigere å ta et annet utgangspunkt:

Hvorfor gjorde ikke norske myndigheter på et tidligere tidspunkt noe for å forhindre massearrestasjonene?

Hvorfor deltok norske sorenskrivere i å utarbeide arrestasjonslistene for det tyske SS?

Hvorfor stilte norsk politi seg til disposisjon i jakten på norske jøder?

Hvorfor ble norske jøder i 1942 nektet «billett» til Milorgs flyktningeruter til Sverige?

Hvorfor ble de eneste fem overlevende norske jøder i konsentrasjonsleiren Buchenwald nektet hjemtransport med Bernadottes «hvite busser» våren 1945?

Og, hvorfor gjøres det fra visse hold — i dag, 41 år etter tragedien — alt for å tie i hjel skjenselen omkring folkemordet i 1942?

Kjell Staal Eggen, Heistad.
J. V. G.

Fortsatt kontakt med «Folk og Land»

«Dagbladet» har intervjuet «Solbris»-gutta Roald Astrup Nielsen og Sophus Kahrs. Vi sakset følgende:

«— Også Roald Astrup Nielsen som ble med på «Solbris»-flukten og seinere medvirket i TV-programmet «I solkorsets tegn», synes nå det kan være nok med militærstyret.

— Men jeg blander meg ikke opp i den argentinske politikken. Det får argentinerne selv gjøre. Vi er gjester i dette landet, sier han. Vi sitter i leiligheten til den nå 64 år gamle Sophus Kahrs.

— Jeg har aldri forandret min politiske innstilling, kanskje tvert imot, sier Kahrs som imidlertid har lagt politikken på hylla for lenge siden.

— Jeg har fortsatt kontakt med «Folk og Land», men ikke de nynazistiske grupperingene hjemme i Norge. De vil jeg ikke ta i med knipetang en gang, sier han.

«BEKJEMP FREMMEDARBEIDER-IMPORTEN» KREVDE «KLASSEKAMPEN»

I 1971 var AKP riktignok ikke startet. Men forløperne til partiet ga allerede ut Klassekampen. I nr. 9 1971 brakte Klassekampen en større artikkel under den prangende overskriften «STENG GRENSENE!», med undertittelene «Importen av fremmedarbeidere er en trusel mot norske arbeidsfolk».

Innholdet i artikkelen sto ikke tilbake for de militante overskriftene. Klassekampen kunne først fortelle sine lesere at i løpet av sommeren var Norge, og særlig Oslo, blitt «invadert» av en betydelig mengde fremmedarbeidere. Avisen forsikret så om at den også i dette spørsmålet tok utgangspunkt i «den proletariske internasjonalismen». Men «i dette konkrete spørsmålet» betydde ikke internasjonalismen «å ønske al verdens undertrykte arbeidere velkommen til oss», men «å kre-

ve all videre import av fremmedarbeidere stanset — nå» (skriften var kraftig uthevet for at ingen skulle misforstå).

Klassekampen var nemlig ute etter å forsvare arbeiderklassens kampmuligheter mot undergraving. Undergravingen besto særlig i «taktikken med å bruke underbetalte fremmedarbeidere til å undergrave vår lønnskamp», f. eks. gjennom «organisert streikebryteri».

Innvandringen måtte også stanses fordi statene i de land innvandrerne kom fra, brukte eksporten av arbeidskraft til å kvitte seg med arbeidsløse og «progressiv ungdom» (nå var plutselig de potensielle streikebryterne blitt «progressive»). Vi dere ga eksporten de samme stater hard valuta, da innvandrerne sendte en stor del av lønningene sine tilbake til hjemlandet.

I kampen mot import av arbeidskraft og for å stenge grensene framholdt Klassekampen at «vi må tilstrebe enhet med fremmedarbeiderne», men la til: «at noen i akutte situasjoner blir tråkket på tærne er uunngåelig».

Som et ekko av tidligere tiders venstre-fascisme avsluttet Klassekampen artikkelen med følgende paroler: «Norske og utenlandske arbeidere — felles kamp mot monopolkapitalens splitt- og hersk-politikk! Bekjemp fremmedarbeiderimporten!»

(«Dagbladet»)

Alfred Madsen:

Berggrav førte president-skapet på syndens vei

Einar Gerhardsen gjengir i sin bok «Felleskap i krig og fred» Per Monsen's referat fra AP's gruppemøte 12/6 1945. Ifølge referatet sa Alfred Madsen bl.a. at «han mente det var Berggrav som tok initiativet til forhandlinger med tyskerne. Og han ville spørre om ikke de som førte presidentskapet på syndens vei også hadde ansvar.» Referatet nevner også at Jon Andraa sa: «Når hele historien kommer fram, blir kanskje de herrer som har latt seg intervjuet som hjemmefrontens ledere stående med mer skyld enn presidentskapet.»

Lili's far død

Mannen som skrev teksten til verdensschlageren «Lili Marlén» er avgått ved døden i sitt hjem i Konstanz i Vest-Tyskland 89 år gammel.

Hans Leip skrev sin legen-

dariske tekst da han var infanterisoldat i den tyske keisers armé under første verdenskrig.

Men det var først under neste verdenskrig at «Lilli Marleen» ble kjent over hele verden, og sunget av både tyskerne og allierte.

Med smil som våpen

Til slutt klipper vi denne vit-sen som går fra munn til munn i Moskva. Selv har vi hentet den fra en løpeseddel som FRI INFORMASJON (boks 18, Blindern, Oslo 3) har sendt ut.

«En ledende russisk kommunist-leder begynte å bli senil på sine eldre dager. Ledsaget av partifunksjonærer og representanter for det hemmelige politidro han til USA for å få gjennomført en hjerne-transplantasjon.

— De kan få velge Deres nye hjerne fra vår hjernebank, forklarte legen som skulle gjennomføre operasjonen. — Her for eksempel, sa han og pekte, har vi hjernet til en begavet jødisk forretningsmann. Den kommer på 1 200 dollar.

— Vel, svarte russeren. Jeg ville nok foretrekke hjernen fra en annen.

— Hva med denne?, spurte legen. Den har tilhørt en kjent konservativ politiker og presidentkandidat. Du får den for 5 000 dollar.

— Nei, den vil nok ikke passe meg, bemerket russeren. — Men si meg, har dere ikke hjernen til en eller annen amerikansk kommunist.

— Jo, det har vi svarte legen og pekte. Den der borte har tilhørt en av lederne i det amerikanske kommunistparti. Den vil komme på ca. 9 000 dollar.

— Det var da en voldsom pris, utbrøt russeren.

— Ja, svarte legen. Men til gjengjeld kan vi garantere at den er ubrukt.

AV

PLASSGRUNNER

må vi forbeholde oss retten til å forkorte innkomne manuskripter. Oftest gir vi innsenderen varsel om dette, men like før vi må levere manuskripter til setting, kan det bli for liten tid til det.

AVERTER I

FOLK og LAND

FOLK og LAND

UAVHENGIG AVIS

Redaktør: Kåre Haugerud. (Treffes kun etter avtale.)

POSTADRESSE: Boks 924 Sentrum, Oslo 1 - Tlf.: (02) 19 06 71 (Tlf.svarer)

Kontortider: Enerhaugsplassen 4, Oslo:

Mandag kl. 17—20, tirsdag kl. 10—14 og onsdag kl. 18—21.

Abonnement: Pr. år kr. 80,-. I omslag kr. 100,-. Utlandet + kr. 10,-.

Giro: Post 5 16 45 04. Bank 6063.05.01248

Utgiver: A/S Historisk Forlag

Annonser forskuddsbetales med kr. 1,- + m.v.a., pr. spaltem.m.

Minstepris kr. 50,-

Trykk: Viking Boktrykkeri A.s

Forsoning

«Det sitter idag mennesker med landssvikerstempelen på seg, for hvem enhver tanke på landssvik har vært like fjernt som for de beste av de såkalte jøssinger. Og hva ulykke det ligger i dette stempel, tror jeg neppe noen av oss «rettferdige» aner en gang.»

Dette skrev biskop Kristian Schelderup i boken «Tiden kaller på kirken». (Aschehoug)

I ordene lå et rop på forsoning.

Siden den tid har bare noen få mennesker her hjemme søkt å få til en utjevning av den kløft som fortsatt skiller nordmenn. — Uten resultater.

Vi opplever hva James Truslow skriver i sin bok: «The epic of America», (Amerika's Saga», Aschehoug 1946):

«Så var det alle dem som hadde holdt seg hjemme, forretningsfolk, politikere og andre, som hadde vaktet seg vel for å risikere sine dyrebare liv i felten, men som nettopp derfor var så meget mer glødende i sitt hat etterpå. Disse skulle gjøre opp for at de ikke hadde vært med å kjempe selv. Den slags mennesker gjør seg jo alltid gjeldende etter en krig. Ingen hater fienden så inderlig eller snakker så ondt om ham som nettopp de der ikke møtte ham i ærlig kamp.»

Det er slike personer som i sitt overmektige flertall i landet vårt avviser alle tanker på forsoning, eller som stiller betingelser som ville gjøre oss NS-folk virkelig æresløse hvis de ble godtatt.

Noe er likevel i ferd med å skje.

På de store veterantreff rundt om i verden møtes idag tidligere soldater fra begge sider av fronten. Menn fra alle våpenarter, offiserer og menige.

Som f. eks. i Bad Windsheim for en tid siden, hvor 800 mann var samlet fra 6. divisjon Nord sammen med veteraner fra Den 70. amerikanske divisjon. Disse to divisjoner kjempet mot hverandre i Tyskland i krigens siste fase, etter at 6. divisjon Nord var trukket tilbake gjennom Norge fra Finland.

Den norske skijegerbataljon tilhørte 6. divisjon Nord, og norske frontkjempere fra bataljonen deltok på veteranstevnet i Bad Windsheim.

«For en opplevelse», skriver en av deltakerne til oss. «For en dyp indre glede vi følte, der vi trykket de hender, som ut fra oppriktige og forsonende hjerter, ble rakt frem fra våre tidligere motstandere i Den 70. amerikanske divisjon, som nå var våre gjester.»

Slike brev har vi fått mange av i de senere år, og alle vitner om den forsoning som skjer over landegrensene, om fred og vennskap mellom tidligere fiender, som i sannhet har opplevet krigens gru.

Hvorfor da bry seg med små mennesker her hjemme, som fortsatt «gjør opp», fordi de ikke har vært med å kjempe selv, som James Truslow skriver.

Små mennesker vi ikke kryper for.

Vår talsmann, Rolf J. Fuglesang, har sagt sitt.

For Norges ære

De falne i Skijegerbataljon Norge ble i år igjen hedret på den store krigskirkegården Norwåjarvi ved Rovaniemi.

Det ble lagt ned 4 kranser.

Vår hilsen bar ordene: «For Finlands frihet og Norges ære».

Denne krigskirkegården er den nærmeste hvor vi kan hedre dem som falt i kamp, for at Norge ikke skulle bli en sovjet-stat.

Norsk frontkjemper som ...

(Forts. fra side 1)

medfølelse.

Vi andre, som kom fra slagene, terrorbombingen og rettsfølgelsen, blir, gjennom «Glemt soldat» minnet om at det var noen av våre kamerater som gjennomlevet ufattelige forhold i tillegg til frontopplevelse og kampen mann mot mann. Vi skylder «Ulf» stor takk for denne påminnelsen. Med håp om at den oppnår en stor leserkrets, anbefaler jeg boken på det beste.

O. K. B.

Velskicket ...

(Forts. fra side 1)

trykkelig fra om at det «ikke var noen grunn til å hefte seg med rettslige hensyn». Fru Anderson beskriver forholdene i 1957 slik: «Det mest uhyggelige var de nærpå 4000 mennesker som «forsvant», det vil si ble likvidert av den franske armé. Uten noen dom, men også uten et spor. Folk ble fengslet og torturert som ren rutine.»

For vår del kan vi bare tilføye: Dette med at det ikke var noen grunn til å hefte seg med rettslige hensyn kjenner vi godt igjen. «Grunnlovens § 97 som forbyr å gi lover tilbakevirkende kraft, er bare en gammel klisjé» hevdet en av landssvikanordningens fedre på et møte i London, forteller professor W. Keilhau i Aftenposten 16/5 1951.

«Der ble bare aske igjen»

- PROST BRIGT HOPE OM KIRKENS HOLDNING

Allerede i 1945 forsøkte den landskjente prost Brigte Hope å få utgitt sin bok: «Rettsoppgjøret og kirken».

Det lyktes ikke. Sinnene var så opprørte at folk flest ikke hadde ro til å høre på fornuft.

Istedet kom boken i 1950, — og da på eget forlag.

Det var en bok full av det kraftigste sprengstoff, rettet mot den kirke prost Hope hadde tjent i mange år, og mot de embetsbrødre som sviktet sin Gud, ved å sette i verk biskop Eivind Berggravs folkedom. En dom som bragte de ufatteligste lidelser over hundre tusen landsmenn. I forordet skriver Brigte Hope bl.a.:

«Det er en tankegang som for meg gjør seg sterkt gjeldende. Det er denne: For granskning og straff for medlemmer av NS er anført som hovedgrunn at det skal virke forebyggende, være en advarsel for påkommende tilfelle i framtiden.

Det spørsmål ligger da nær om der ikke også kan være andre enn NS som kan trenge en advarsel. Eller var alle andre s

mønster på korrekt holdning i en liknende situasjon i framtiden?

Som prest ligger det særlig nær for meg å tenke på Kirken og dens ledere. Jeg akter å stille dem ansikt til ansikt med visse kjennsgjerninger vedkommende deres ferd i nevnte tid, og har hug til å få vite om de framleis vedkjenner seg den og godkjenner den.

Særlig ønsker jeg å minne flertallet av geistligheten om dets behandling av det mindretall av embetsbrødre som ikke la ned sine embeter, men ble stående i Statskirken. Man bør tenke over om denne behandling var kristelig og broderlig ferd, og hvis den ikke det var, da overveie hva der må gjøres for å bøte på uretten såvidt det ennå er mulig.

Kirkens uforsonlige holdning ved okkupasjonens opphør ser jeg ikke bare som et tilfeldig utslag i en viss situasjon, men som et ledd i lengre og større sammenheng. Holdningen har sin grunn i en avsporing fra det nye testamentes kristendom, særlig fra de moralbud Han ga, som Kirken kaller sin Herre og Messias. De blir på mange måter nedferd under og etter krigen en vurdert og frarøvet sin myndig-sådan at den kan tjene som het.»

Kirken etter krigen

DET FORLØSENDE ORD — av prost Brigte Hope

«Da krigen var slutt, var det også slutt med den store tilstrømning til kirker og forsamlingshus. Benkene ble endog tynnere besatt enn før ufreden. En sløvhetsånd la seg over folket. Professor Hans Ording skildrer tilstanden således i «Norsk Kirkeblad» nr. 1 1946:

«Etter freden kom en stagnasjon — også i kirken. Den fikk ikke av Gud det forløsende ord, men ble bunnet ved en situasjon som menneskelig talt var uløselig. Det var det gamle problem om rettferdighet og kjærlighet som bant den: Først skulle rettferdigheten skje fyldest, der nest kunne kjærligheten ta fatt. Men den menneskelige rettferdighet er relativ. Og idet kirken identifiserte seg med den verdslige rettferdighet, kom den selv under verdigheten. Og det på en slik måte at den ikke formådde å se det. Dermed ble dens åndelige kraft og betydning svekket. Vi var forberedt på at kirken etter freden ville miste sin nasjonal-popularitet, fordi vi visste at de kristne prinsipper ville være umulige å gjennomføre uten en bitter kamp mot den alminnelige mening. Når kirken ikke har tatt opp denne kamp, så er følgen blitt at den på en måte har beholdt sin popularitet samtidig som den har tapt en del av sitt kristne ansikt.»

Dette er etter mitt skjønne kloke ord. Jeg synes bare at utgangspunktet er misvisende. Jeg mener at det ikke var etter krigen kirken fikk det forløsende ord. Jeg må spørre: Fikk den det da under den? Og så stusser jeg ved ordet: «fikk». — Hvorledes skulle den få det? Ved en indre innskytelse eller hvordan?

Min mening er at kirken for lengst hadde fått det forløsende ord, men den hadde ikke tatt imot det, og gjort det til en lykt for sin fot og et lys på sin sti.

Gud har ved Sønnen Jesus Kristus for snart to tusen år siden undervist oss om hva den sanne rettferdighet består i. Det er den rettferdighet som er gjennomglødet av barmhjertighet og kjærlighet. Uten den kommer en ikke inn i himlenes rike. Uten den er den ikke rett, men urett. Det blir summen jus — summa injuria — den høyeste rett blir den største urett.

Det ord som den norske kirke «fikk» etter freden og sendte ut over landet, var «Folkedommen over NS» og rundskrivet mot NS-prestene, og disse ord var ikke forløsende!

Vår kirke hadde sin ildprøve under krigen. Den greide den dårlig. Ilden tente ikke noen åndens glød. Der ble bare aske igjen.»

«BUNKERKNEKKER'N» SØKER «VETTUG KVINNFOlk»

Tidligere offiser på østfronten, med respekt også for kjempere på den annen side. Disponerer bra «Bunker» med god plass.

Skal vi møtes i Norges vakreste dalføre?

Er 59 år, og kan by deg alt, unntatt luksus.

Alvorlig mente svar til Bill. mrk. «Bunkertreff»

NORGE FOR 40 ÅR SIDEN:

Da Drammen'erne protesterte mot kommunistterrororen

Den 11/10 1943 inneholdt *Drammens Tidende* følgende

OPPROP

«På vegne av mer enn 1000 underskrivere beklager undertegnede og tar sterk avstand fra de sabotasje-handlinger som har funnet sted i nærheten av byen.»

Oppropet er undertegnet av en rekke fremstående personer, bl. a. overlegene K. Nicolaysen, O. Rømcke og banksjef S. Schønfelder.

I en artikkel i *Morgenbladet* 8/11 1947 kom overlege Johan Scharffenberg inn på sabotasjen (mot jernbanen ved Mjøndalen)

som drammenserne protesterte mot. Scharffenberg spurte Oswald-gruppen, som foretok jernbanesabotasjen, om det var hans gruppe som drepte bank-kasserer Holm i Eiker Sparebank på Hokksund. Scharffenberg tilføyer: «Han var en god nordmann, så her passer ikke ordet likvidering». Og Scharffenberg avslutter slik: «Det ville blitt kaos hvis vi hadde hatt mange slike grupper opererende på egen hånd. Jeg finner det ganske tvilsomt om nytten av Oswald-gruppens arbeid oppveier ofrene av menneskeliv og materielle verdier».

NOE Å GI TIL INO?

Mange har vært flinke til å sende inn bøker, aviser og tidsskrifter til INO.

Biblioteket er imidlertid langt fra komplett og vi er svært taknemlige for alt materiale om: mellomkrigstiden, okkupasjonen og «landssvikoppgjøret».

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie (INO)
Postboks 924 - Sentrum
Oslo 1

Institutt for Norsk Okkupasjonshistorie

Kontortid: Mandag kl. 17—20, tirsdag kl. 10—14, onsdag kl. 18—21.
Postadr.: POSTBOKS 924 SENTRUM, OSLO 1.
Kontoradr.: ENERHAUGSPLASSEN 4, OSLO. TLF.: (02) 19 06 71.

FOLKETS RETTSKJENSLE

En dommer skulle være blind. Som Justitia, rettferdighetens gudinne, var det.

Han ville da ikke kunne påvirkes av blå øyne og smilehull. Han ville kunne lytte seg frem til mennesket, til det sanne, det verdifulle, til det skrøpelige og ynkværdige. Han ville ikke se om tiltalte var velkledd eller lurvet, høyreist eller sammensunken. Men likevel ville han se ham gjennom sine andre sanser. Han ville lytte til tonefallet i stemmen og hans egen membran ville registrere de svakeste bølger fra følelsers opprør. Du selv ser kanskje så meget, at du ikke ser nettopp det som i øyeblikket betyr aller mest.

Kan vi ikke blunke litt

Hadde vi nå ennå kunnet blunke litt til hverandre når vi taler om «folkets rettskjensle», slik at vi forsto hverandre når det ble appellert til massenes reaksjonsjuss. Men vi ser, gudbedre, at alvorlige mennesker, intelligente mennesker, som må forutsettes å kjenne historiens erfaringer, likevel stadig har en visitt til den. De har glemt Pilatus og kørset, de minnes ikke Cicero, som ble drevet i landflyktighet, forhånet og ydmyget, hans hjem brent og formue konfiskert. For allerede året etter å bli kalt hjem igjen, hilst med endeløs jubel av de masser som fordrev ham. De har ingenting lært av Dreyfus-saken. De vil ikke forstå at ethvert rettsoppgjør, inspirert av «folkets rettskjensle» er et justismord, som

før eller senere, men helt sikkert finner sin oppreisning i historien.

— Hvis Nelson hadde tapt slaget ved Trafalgar, hadde vi hengt ham, skriver biografen Hagberg. Men Nelson vant og han ble hedret.

— Ville Churchill ha vunnet frem til sin plass i verdenshistorien hvis den første verdenskrig ikke brøt løs i august 1914? På eget initiativ, uten noen bemyndigelse, hadde han dirigert den engelske flåte til Scapa Flow, hvor den lå fullt beredt da krigen kom. Men dersom den skyfri himmel fortsatt hadde hvelvet seg over et fredens Europa? Hva da?

— Døntitz ble krigsforbryter fordi han senket den engelske flåten, Napoleon fordi han fant sitt Waterloo og Neville Chamberlain måtte gi roret til Churchill etter sitt München-nederlag.

Rettsferdigheten er således et ytterst elastisk begrep og «folkets rettskjensle» er dens illegitime barn, unnfanget i synd og belastet med de dårligste arveegenskaper.

Det er denne rettskjensle som vurderer handlingen etter handlingens utfall.

«Rettsferdigheten er sannheten i aksjon», sier Joseph Jobert.

Men så kommer vi ikke lenger. For hva er sannhet?

Jeg tør le av dere

Å du «mannen i gaten», du kvinne ved ditt sladrespeil, dere meget oppskrytete, tilbeilede og

guddommelige rettferdsvesener. Jeg kjenner dere, jeg alene tør le av dere. Men så må dere også vel få le av meg. Men jeg vil mere harmes en jeg vil le. Fordi denne din «rettskjensle» ofte er ledet ut fra det samme instinkt som får ungene til å rive vingene av en flue for å se det krype hjelpeløst bortover.

VOX POPULI

— Alt dette snakket om demokrati . . . Glem ikke at de fleste mennesker og den største del av opinionen nesten bestandig tar feil i alt mulig, og hvis du er i tvil og ikke kan danne deg noen mening, men er nødt til å gjøre det, er det mange sjanser for at du har rett, hvis du velger den motsatte oppfatning av flertallets.

Alt dette snakket om demokrati og vox populi, som skal være Vox Dei, er bare et triks av slu demagoger. Les hva Gustave le Bon skriver om massenes psykologi og du vil forstå verdien av den såkalte offentlige mening. (Walter Duranti i «Jeg skriver som jeg vil».)

— Dette er styrkerike ord, som jeg håper, sammen med det øvrige som er sagt og skrevet, vil få dem som føler seg berørt til å tenne på alle pluggen. (For å nytte nåtidens terminologi.) Da vet jeg at det hele ville være vel fundert og berettiget.

Men hva sier ikke salig Fader Holberg: «Mangen en dommer fellers en mildere sentens om ettermiddagen enn om formiddagen».

Jeg tilføyer: «Det avhenger også av hvor meget sennep han har tatt, og forøvrig hva hans kone mener om saken».

Dixi

MÅNEDENS «PERNILLE»:

... fred på jorden ...

Om ikke så mange dagene vil vi igjen høre ordene ovenfor gjentatt uavlatelig. Jeg holdt nesten på å skrive: til kjedsommelighet. Geistligheten vil ligge i teten, både den del av den som mener at atomstridshoder er akseptabelt og den del som i alle fall tar avstand fra disse våpen.

Så vidt jeg husker fra kristendomsundervisningen var det et av de ti bud som forbød drap, men jeg kan ikke huske at her var tatt forbehold.

Ca. tusen år tok det for vesten så noenlunde ble en kristenhet etter at den store Mester led offerdøden. Påbudet om ikke å slå ihjel ble vel neglisjert de tusen år også, men mot slutten av det andre årtusen etter år 33 synes det helt å ha gått i glemmeboken.

Alt kan jo fortolkes og utlegges, og min mening er gått hen og har korrigerert Gud. Budet gjaldt for enkeltmennesket. Tar jeg livet av et menneske, er jeg en drapskvinne, når jeg ser bort fra uaktsomt

drap.

Staten derimot, og den norske gjorde sist bruk av muligheten i årene etter 1945, har innført en betegnelse som heter dødsstraff, og fullbyrdelsen (ja, det heter fullbyrdelsen) betegnes som henrettelse eller ekskusjon. Nå heter det ikke lenger drap. Henrettelse er et ord som det i Bibelen ikke er nedlagt forbud mot å fullbyrde, for å holde seg til terminologien.

Nå heter det jo også et annet sted i Skriften at man ikke skal utgyde menneskets blod. Det garderte man seg mot ved å henge folk, kvele dem ved garotte, begrave dem levende, drukne dem osv. Og en så kristelig stat som USA har gått ennå lenger i sine bestrebelse på i alle fall å sørge for at ingen blodsdråpe overhode blir utgydt. Grilling i den elektriske stol, gasskammer, og nå som epokegjørende framskritt, giftinnsprøyting på delikventen. Delikventen er nok en språklig omskriving av offeret, altså den som skal

avlives. Dermed er statsdrapet fullbyrdet, humant og fullkomment, og det hersker igjen fred i det små på jorden. Et sted gråter vel en mor og kanskje andre pårørende, men det spiller mindre rolle. En dommer har dømt vedkommende til døden. Riktignok utfører han ikke drapet selv på statens vegne. Det gjør boddelen, som idag er en offentlig funksjonær. Det er så mange sorer offentlige funksjonærer.

Jeg har ovenfor vært inne på statens selvbestaltede rett til drap i det små. Men staten har jo også rett til drap i stor målestokk. Du skal ikke drepe er nå omskrevet til krig.

Så vidt jeg har kunnet lese meg til ble både den 1. og den 2. verdenskrig av seierherrene proklamert som kristenhetens siste krig. Seierherrene garanterte de overlevende fred på jorden. Denne skal sikres både ved atomvåpen og nervegass til alternative raketter med stridshoder i hopetall.

Fred på jorden, ja, det kan bli det. Dødsens stillhet. Herman Wildevi skriver i et dikt, jeg tror det var mens han var på nøytralitetsvakt under 1. verdenskrig: «Skal vår skjønne jord forlise/når dens ild og blod er ranet/synke som en kapret prise/ned i eteroseanet». Dette skrev han den gang da de i alle fall ikke hadde annet å ta livet av hverandre med enn kuler, miner, granater og klorgass.

Jeg forstår så inderlig godt dem av oss, som deltar i fredsmarsjer, selv om det synes å være bortkastet tid og energi. Jeg forstår så inderlig godt dem som leirer seg rundt stedene, der det forberedes utskyttingsplasser for atomraketter. Kvinner bærer spirer til liv i seg og er klar over dette, men det ser ut som menn fullstendig har oversett at de er bærere av gener. At de gamle menn som sitter med ansvaret for utviklingen i øst har glemt det, er noe annet. Har man nådd den alder de har, har de jo

fått det meste med seg.

Det er mulig at noen sier når de leser dette, at det er bevis på kvinnens angivelige mangel på logisk sans. Men fred på jorden er vel heller ikke, når alt kommer til alt, først og fremst et spørsmål om logisk sans, men et spørsmål om å overleve, om hjerter skal banke videre.

Jeg har skrevet før at jeg er redd, livende redd. Redselen tiltar, ikke for mitt eget jeg i første rekke, jeg har passert de førti og kan vel snart begynne nedtellingen. Men det er ikke bare jeg som har barn, og som — i alle fall statistisk — skal fortsette ut over oss.

Vil det i det hele tatt om førti år være mulighet til å preke om fred på jorden? Eller er det ingen tilbake, så det hverken kan prekes om enn lyttes til ordene.

Jeg ser ikke frem til noen jul mer med glede.

Pernille

Lærer Hakon Åsbø — Ryfylkes «Varulv»

— Heimefrontmannen som ville bli martyr

Av Kåre Voie, Bergen

Under mitt arbeide med norsk okkupasjonshistorie har jeg ofte kommet bort i saker, der medlemmer av Nasjonal Samling er dømt etter direkte falske vitneprov fra heimefrontfolk som ville stikke seg frem, og gjøre seg til martyrer etter okkupasjonen.

Ikke alltid lykkes det.

For noen år siden fikk jeg fra en pensjonert politimann i Rogaland levert en pakke med papirer, som han mente ville interessere meg.

Dokumentene inneholdt navn og steder som var meg totalt ukjent, og da jeg på det tidspunkt hadde meget annet å tenke på, la jeg fra meg papirene.

Ved skjebnens kaprisøse innfall kom jeg senere innom Sauda, og her dukket det opp navn jeg hadde lest i dokumentene.

Jeg tok dem frem, og de fikk en mer kjent koloritt fordi jeg også traff mennesker som hadde vært direkte implisert i den sak dokumentene inneholdt. I den møter vi en *usedvanlig sjofel kar, Hakon Åsbø, fra Imsland* i Ryfylke, som senere ble lærer i barne- og ungdomsskolen.

Jeg lar dokumentene fortelle:

Bilag 1

Avisklipp: «Ryfylke» den 12. juni 1945:

— Lars Mandius Skibeveag, født 28. februar 1880 i Imsland, bonde, eiga 5-6000 kr., inntekt 4000 kr., kona og 1 barn å forsyta, ustraffa, påstod han var uskyldig.

Medlem NS fra førstningen av 1943. Hadde sett som vilkår for innmeldinga at han ikkje ville ha tillitsyrke og det vart respektert.

Gjekk med avdi han tykte, at NS-frogrammet samstava mykje godt med Bondepartiet sitt program. Fra november 1944 til kapitulasjonen var han ordfører i Imsland. Han tok denne jobben avdi Imsland-folket gjerne ville ha ein bygdemann til ordfører. Løyve 100 kr. til Frontkjemparkoretet.

Det var sagt fengslingsdom til 12. september.

Bilag 2

Avisklipp: «Rogaland» den 10. mai 1946:

I fjor høst var det fem mann som fikk et såkalt «Varulvbrev», med åpenbare trusler. I ett av dem het det bl.a.:

«Vi har besluttet oss til å utrydde hele Jøssingkrapylet. Etter loddretkning har det falt i Deres lodd å bli en av de første. Vi har god tid. Når Deres dag kommer, er det ikke for dem å vite. Det kan bli imorgen, om en uke eller om 2 måneder. De kan bli skutt, stukket ned, omkomme ved en ulykke eller sovne om kvelden for aldri å våkne mer. Dommen Deres er falt. Våre menn arbeider sikkert.»

De andre brevene hadde om lag samme innhold, og en av dem som fikk et slikt brev var også kriminalsjef Benneche.

Politiet tok opp arbeidet med å finne brevskriveren, og dette lyktes. Det viste seg å være en ung mann fra Imsland som had-

de skrevet dem. Og han gikk til tilståelse overfor politiet. Han hadde forresten sendt et slikt brev til seg selv. Mannen hadde vært *heimefrontmann* og delatt i opprydninger ved freden.

Ved forhørsretten er han dømt til *fengsel i seks måneder betinget*.

I skjerpene retning tar retten hensyn til at han er i moden alder og burde ha forstått for en overtredelse han hadde gjort seg skyldig i. I formildende retning tok en omsyn til at han tilsto det hele uforbeholdent, og at han var deprimerert og meget nervøs på grunn av alle de ubehageligheter han fikk ved å hjelpe til med arerestasjon av landssvikere. Han hadde tidligere rent rulleblad, og retten fant det ikke nødvendig å fullbyrde straffen for å hindre nye straffbare handlinger. Det ble satt en prøvetid på 5 år. Domfeldte vedtok på stedet.

Bilag 3

Avisklipp: «Haugesund Dagblad» 2. mai 1946:

— Vi har tidligere hatt et par notiser om en «Varulv» i Imsland. De vakte i sin tid stor interesse i bygdene og Sauda Politikammer hadde også god lyst på varulven, så meget mere som liknende ulver angivelig også skulle være i sving i Sauda.

Varulven fra Imsland har nå gått til bekjennelse og de skrivelser han sendte ut hadde til hensikt å vekke mistanke mot andre, men så gikk det altså ikke. Saken ble oppklart for 1 måneds tid siden og da var det også en liten notis i avisene om den. Men notisen var så 'tvilsom' at folk ikke riktig skjønnte noe av hvorledes det var oppklart, eller hvem den skyldige var.

Nå har det sivet ut fra folk i Sauda hvem den skyldige er. Det skal være en heimefrontmann som syntes han var for lite påaktet for sine «gode gjerninger» og som så ville gjøre seg til martyr på denne måten og samtidig kaste smuss på andre.

Imslandsbu

Bilag 4

Forklaring fra politikonstabel Aksel Olsen, Sauda:

— Mandag 29/10 1945 stod jeg inne på politivakten i Sauda og snakket med noen av mine kolleger og drøftet truslebrevet, som jeg nettopp hadde mottatt og som jeg hadde liggende foran meg på skranken. Mens vi står der kommer *Hakon Åsbø* inn på politivakten. Han stanset først like innenfor og ventet til vi ble ledige. Mens vi står der sier han

henvendt til meg: «Hvad er det du har der?» Jeg svarte at det bare var et kjærlighetsbrev. Åsbø strekker seg og titter på brevet og sier, idet han drar opp fra innerlommen: «Jeg har også fått et slikt brev». Straks etter anmodet Åsbø meg om å reise ut til Imsland og ta skriftprøver av NS-mann *Skipevaag*. Åsbø mente at det ikke kunne være *noen annen* som hadde sendt ham brevet. Jeg svarte at jeg ikke kunne foreta noe slikt før lensmannen ga meg ordre til det. Åsbø gikk så inn til lensmannen og snakket med ham. En tid etterpå kom han ut og lensmannen ga meg beskjed om å reise ut til *Skipevaag* og ta skriftprøver av ham.

Bilag 5

Hr. Politimesteren i Rogaland, Stavanger

Melding fra Aksel Olsen, Sauda. Angår mottatt truselbrev.

— Undertegnede anmelder en eller flere ukjente personer med begjæring om tiltale og straff for oversendelse av truselbrev, idet jeg i posten lørdag den 27. ds. fikk oversendt brev med trusel om likvidering. Jeg har foreløbig ingen direkte mistenkt.

Aksel Olsen

Bilag 6

Rapport fra Aksel Olsen, Sauda til Politimesteren av 13/11 1945

— NS-mann *Bernh. Skipevaag*, bopel Imsland, som er en bitter uvenn av Hakon Åsbø, skal ha vært i Sauda samme dag som brevene ble postlagt. Vil foreslå at der blir opptatt forhør og skriftprøve av ham.

Bilag 7

Rapport som viser at *Bernhard Skipevaag*, bopel Imsland, umulig kunne ha skrevet brevene.

Bilag 8

Rapport fra førstebetjent Endsjø om skriftprøve av Hakon Åsbø, opptatt på politistasjonen i Sauda 5/12 1945:

— Det skrevne ble diktert Åsbø og etterhvert ble skriftstykkene fjernet slik at Åsbø ikke kunne sammenlikne det ene skriftstykke med det annet. Det var umulig å se om Åsbø gjorde forsøk på å fordreie skriften eller ei. Til å begynne med skrev han påfallende langsomt, men etter ordre skrev han fortere. Åsbø viste en påfallende interesse for om jeg kunne påvise likheter i skriften i truselbrevene, sammenliknet med hans skriftprøver. Åsbø bad meg om han kunne få lov å se brevet som han hadde

levert politiet. Etter å ha fått brevet ga han seg til inngående å studere skriften i brevet og sammenlikne denne med sin egen skriftprøve. Etter å ha sett på skriften en tid, la han skriftprøven fra seg på bordet og sa ingen ting. Tidligere i saken hadde Åsbø sagt at han ikke var blitt nervøs av brevet, men nu påstod han, at han nok var nervøs like vel. Åsbø merket ikke at han ble betraktet som mistenkt.

Bilag 9

Rapport fra rettskjemiker Bruff, Oslo, om skriftprøvene.

«... Under henvisning til faran anførte, er det avgjort mistenkte, nr. 4 (Åsbø), hvis skrift viser størst likhet med skriften i det anonyme brev. Videre: De likheter der er påvist i skriften til mistenkte nr. 4 (Åsbø) er av den art, at jeg kan uttale, at der neppe kan være tvil om at det er skrevet av mistenkte nr. 4...»

Bilag 10

Rapport fra Aksel Olsen, Sauda, av 5/2 1946. — Ad H. Åsbø:

Ovennevnte person har under okkupasjonstiden utført et meget godt arbeid. Han har vært motstandsbevegelsen i Ryfylke til megen hjelp. Det truselbrev jeg mottok, har ikke hatt betydning for meg eller min familie. Så jeg fra-faller ethvert krav om straff for Åsbø.

Bilag 11

Politimesteren i Rogaland, — Rapport til Statsadvokaten. Ad. Åsbø — Straffelovens § 168.

For ved falsk anklage, anmeldelse eller forklaring til påtalemyndighetene, eller annen offentlig myndighet, mot bedre vitende å ha søkt å pådra en annen en siktelse eller fellelse for en straffbar handling, eller medvirket hertil, ved at han 25. oktober 1945 i Sand sendte et brev, som gjengitt i punkt 1, til seg selv, og derefter meldte til politiet i Sauda, at han hadde fått brevet og henledet oppmerksomheten på *Bernh. Skipevaag* og *Lars Mandius Skibeveag*, Imsland, som mulige brevskrivere. Forsåvidt angår punkt 1 ansees offentlig påtale påkrevet av almene hensyn, da truslene er fremsatt på et tidspunkt, da de var egnet til å skape uro omkring rettsoppjøret og ytterligere belaste politiet med arbeide.

Av det opplyste synes videre å fremgå, at brevene like meget er skrevet i den hensikt å styrke siktetes og familiens stilling i personlige interessekonflikt som av ideelle nasjonale grunner.

Jeg tillater meg å foreslå at

saken sendes Ryfylke Forhørsrett til rettslig avhør og eventuell summarisk dom.

(*Odd Galtung Eskeland, sign.*)
Sauda, 31. oktober 1945

(*Brev fra Hakon Åsbø — rettskrivning bibeholdt!*)

Bilag 12

Stord, 30/1 1946

Hr. Politimesteren i Rogaland, Stavanger.

— Når De no får rapporten frå førstebetjent Endsjø vil De sjå eg er kommen opp i ei svert lei affera. Det er vedkommande truselbrev. Når De no skal ta stilling til saka, vil eg be dykk ta stilling til nokre ting.

Motivet var å få fart i opprydninga millom nazistane. Men følgene av dette tenkte eg ikkje over då i farten. Eg var so oppreven over ymse ting som hadde hendt heime. Mor var blitt overfust av slike som hadde handla med tyskarane. Ho kom gråten-de him flere gonger av denne grunn.

Den eine gongen efter den andre vert eg utskjeldt f. a. arbeidet med opprydninga. So tykte eg det gjekk so seint med alle ting. Eg fekk høyre, at *Bernh. Skipevaag* hadde engasjert sakfører og skulde ta meg, og hadde sagt at ein av oss skulde gå til grunne. Noko anna eg var lit overgidd på var kor mykje nazistane reiste omkring. Dette var bakgrunnen.

So litt om meg sjølv. Eg har alla dagar hat dårleg råd, so eg har vorte forseinka med utdanninga mi. Helsa har heller ikkje vore bra. Eg har to gonger hat kur for sår på tolvfingertarmen og må vera mykje varsam med kosten. Eg har arbeid i Folkeskolen no nokre år, og har funne at eg er godt skikka til dette arbeid. No er eg komen inn på Lærarskolen — etter mykje strev. Dersom eg skal verta teken burt frå skulen no so er heile livet mitt øydelagd. Eg er sopass gamal, at eg må verta ferdig no, dersom eg i det heile skal tenkja noko slikt. Kropsarbeid har eg ikkje helsa til. Far og mor byrjar verta gamle og dei er og dårlege med helsa, so dei snart treng all den hjelp eg kan gje dei. Det vil verta verst for dei, skulde De måtte gå til noko drastiske skritt mot meg. Det vil brota dei heilt ned.

Heile tida etter at eg har gjort dette, har eg vore matra av tanken på det. Eg har hatt mange våkenetter av denne grund. Denne lygna som dete er bygd på har ikkje git meg fred, so no er eg fegen at det er op i dagen.

Eg ber Dykk også om De vil forhøyre Dykk nærmare hjå *John Sunde*, Stavanger om mine tilhøve og om tilhøva forresten i Imsland. Eg torer også seia at eg har gjort et nokså godt arbeid illegalt i heimfronten under krigen. Dette kjenner Sunde. Det same har andre av leiarane i heimfronten kjennskap til. Dersom De no «kunne la nåde gå for rett» kjem eg til å vera takksam all mi tid for det. Med omsyn

(*Forts. side 8*)

Husk en «vennegave» til nyttår!

Vi takker denne gang hjerteligst for 45 «vennegaver» på tilsammen kr. 6 970,- pluss 12 dollar.

I forbindelse med kontingentfornyelsen til nyttår håper vi at flest mulig ser seg i stand til også å sende oss en «vennegave», dvs. et bidrag på kr. 50,- eller mer til avisens drift.

«VENNEGAVER»

fra «Folk og Land»s venner.

Takk for følgende bidrag:

Jøssing, Hemnesberget 500,—	M., Hugesund 100,—	S., Skien 120,—	H., Blommenholm 50,—	A. G., Oslo 50,—
M., Stavseng 50,—	H., Tau 100,—	R., Rjukan 220,—	E. H., Asker 100,—	E. T., Oslo 100,—
M., Kristiansund 250,—	S., Stavanger 120,—	L., Barkåker 100,—	E. R., Rømskog 100,—	O. Ø., Oslo 100,—
D., Isfjorden 100,—	R., Stavanger 100,—	A., Botne 50,—	K., Mysen 120,—	K. N., Oslo 200,—
H., Skodje 100,—	O., Mandal 50,—	I., Nore i N. 500,—	E., Gressvik 100,—	I., Spånga, Sv. 200,—
M., Ålesund 350,—	A., Arendal 200,—	E., Ryfoss 100,—	J., Sarpsborg 80,—	R., Argentina 500,—
E., Bergen 100,—	K., Skien 100,—	P., Ringelia 100,—	K., Halden 300,—	K., Argentina \$ 12,—
		K., Otta 100,—	C., Halden 200,—	GI DETTE NUMMER VIDERE til en annen når du har lest det! Det er en god måte å fremme vår sak på, og den kan også skaffe oss nye abonnenter.
		S., Tangen 120,—	D. H., Oslo 100,—	
		K., Sagstua 50,—	T. R., Oslo 50,—	
		T., Skedsmokorset 120,—	B. B., Oslo 100,—	
		T., Rud 50,—	A. A. H., Oslo 260,—	

«Kva meiner Grimnes om skiljet mellom Nasjonal og Unasjonal?»

Nynorskbladet «DAG OG TID» har førstklassens penner i redaksjonen. En av dem kjenner vi fra tidligere artikler om okkupasjonstiden, nemlig Svein Blindheim.

I bladets nr. 44 - 3. november 1983 skriver han om Ole Kristian Grimnes' bok: «Norge under okkupasjonen». (Aschehoug forlag.)

«Ole Kristian Grimnes:
**NORGE UNDER
OKKUPASJONEN**
Aschehoug forlag

Dei fleste bøkene om krigen i Norge 1940 og om okkupasjonstida har fortalt om dramatiske hendingar lausrive frå heilskapen, spennande, Folkefantasier i beste Peer Gynt-stil har ofte vore medforfattar etter siktemålet «dessa galnare, dessa betre». Er det ikkje slikt folk ønskjer, har truleg fleire enn ein sokeskrivar spurt seg sjølv.

Også når det gjeld hyllemeterlange krigshistoriske framstillingar av krigshendingane i 1940, forfatta av høge offiserar — og medskuldige for miséren, utan annan skoloring i historieskriving en den dei fekk på gymnasets realline, og med litt dantering av Carl XII og Napoleon, Clausewitz og oberst Schnitler

om Schlieffenplanar og Den første verdskrigen o.a. på dei militære krigsskulane. Etterprøving av fantomlitteraturen eller folkelitteraturen — som i mange høve har gjort forfatarane udødelege (og rike) — kjem ikkje på tale. Det ville jo øydeleggje moroa for lesarane — og gjere talet på nasjonale Sven Dufva'er mindre. Unasjonalt er ordet. Då heller trykkje opp nye opplag — som t.d. boka som fortel eventyr om «ikkje-sjåførane» på Schøyenbussane i Oslo som «ofra seg sjølve» for å ta med seg eit par hundre tyskarar i krigen for Konge og Fedreland — dikt og oppspinn alt i hop. (Den offisielle britiske boka om krigen i Norge 1940 — og gjenoptrykt i 1968), og som boka «Ni liv» (der sentrale hendingar står sterkt i strid med den røyndomen lokale aktørar fortalde om i TV for eit par år sidan) og er prenta på nytt som billegbok etter den opphavlege versjonen.

Norsk historie- og krigslitteratur elles — byrja straks etter freden å dele i nasjonalt og unasjonalt, slik det har vore seinare. Dermed kvitta det etablerte Norge seg med både NS og NKP. Quisling og NS vart stelde opp framfor bøddelen — i dommar-kappe, og for dei «verste» sitt

vedkommande, framfor eksekusjons-bøddelen. Domar-bøddelen sat heilt oppe i Høgstrett, og nyt den største vyrdnad, mens han som avlivar — er det mest avskyelege menneskekryp. Utan omsyn.

Med Grimnes' bok byrjar eit nytt kapittel i norsk sokeskriving, sjølv om ho slett ikkje er sensasjonell på annan måte enn at ho tek opp begge sidene av okkupasjonshistoria, altså ikkje berre den svart/kvite.

Revolusjonerande er Grimnes ikkje. Likevel går han halve vegen til det som kjem til å bli omrisset av framtidens — og den endelege historiedomen over krigstida. At denne historia, som all anna, stadig vil måtte skrivast om og på ny, endrar ikkje på dette. Svakast synest eg han er, når han ureflektert trur at krigsmakta vår i 1940 var veikare enn ho i røynda var. Med omsyn til dette vågar han vel ikkje å gå imot dei fagmilitære si framstilling av dette sakstilhøvet. Men krigen i 1940 — og krigsmaktas status 1940, då åttaket kom — er berre ei biside av boka. Her tykkjer eg han skulle sagt at den førehandsutpeika fienden var — og hadde vore sidan Vinterkrigen i Finland — Sovjetsamveldet. Det vart nemleg ein hovud-

grunn til elendigheita då åttaket kom frå ein annan kant, 2000 kilometer lengre sør. Han burde nok og ha peika på kor mange offiserar det var, heilt opp i dei høgste stillingane, som anten var NS, hadde vore NS (mange av desse var det framleis ideologisk, sjølv om dei gjekk med i Hjortfraksjonen i 1936/37), og som dei heilt avgjerande dagar og timar må ha vore i ein schizofrensk situasjon. Korleis trur lesarane elles at det ville ha gått med høge offiserar som medlemmer i NKP eller kommunistympatisørar?

Den offisielle norske historia om krigshendingane i 1940 er såleis framleis eit sorgens kapittel, — og eigentleg ikkje emne for Grimnes si bok.

Kvar går så skilnaden mellom Grimnes og «dei andre»? (Eg ser igjen bort frå Edvard Bull II) Mellom anna: Det var stort sett fredelege tilhøve i det okkuperte Norge. Arbeidsløysa, som var 18% i 1939, forsvann med okkupasjonen. Slik sett var det korkje Nygaardsvold-regjeringa eller sosialdemokratiet som gjerde slutt på dei «harde trettiåra». Gjelda bøndene hadde, vart avvika, og arbeidarane i bygning, jord- og skogbruk hadde aldri hatt det så godt før. Med andre

ord løyste okkupasjonen mange av dei verste problema som mellomkrigstida skapte, — nett som NS hevda.

Heller ikkje juksar han med omsyn til Administrasjonsrådet si store hjelp til tyske interesser. Eller med at det var Høgsterett — med den seinare Heimefrontleiareren Paal Berg i spissen, assistert av den geskjeftige biskop Berggrav, mannen som sprang omkring i Nordmarka og åtvare nordmenn mot å gripe til våpen — som sytte for at Administrasjonsrådet blei oppretta og «legalisert», etter at Quisling's oppreden på den nasjonale scenen 9. april og dei første to, tre dagane etterpå, hadde fått regjeringa til å velje krigen i staden for ei «dansk løysing». Men Grimnes går ikkje nærare inn på Bergs rolle i spelet om krig eller ikkje-krig, på Berggravs oppreden med roperten i Nordmarka. Så sanneleg kan vi med tanke på rettsoppgjeret etter frigjeringa reflektere vidare over kva som er landsvik og kva som ikkje er.

Den nasjonale kampen? Han var ikkje retta mot okkupasjonsmakta, men mot NS. Samstundes som det etablerte Norge forsynte tyskarane med pengar og med mykje anna som dei trong/ (Forts. side 8)

«No har eg en julegave til deg»

— Men Nils Libakken var ikke sers takknemlig

En julefortelling fra år 1983

Det var synd på Nils Libakken. Han var arbeidsløs. Når folk i bygda trengte en ekstra hånd, så sendte de derfor alltid bud på Nils.

— Eg skulle så gjerne ha stelt litt på kjelleren, det siver vatn gjennom muren, sa Ingebret — naboen. Du får være bra å se litt på dette, Nils. Noken slanter kan du vel også trengje i denne tia? Joda, Nils lysnet, — slik som en bra og hederlig arbeidsløs kar bør gjere overfor slikt et makeløst tilbud.

— Du Nils det var denne forstøtningsmuren. Kan du ta noken dager hos meg, så eg kan få den unna før frosten kjem? Det var Per Slettevold som spurte.

— Du kan vite det, svarte Nils. Eg som er arbeidsløs er bare glad til.

— Ja, eg tenkte no også det. Du skal få godt betalt, eg er ikkje urimeleg mot en god arbeidskar.

— Du vanter ikkje seie det.

— Og eg veit han Per Nedrehagen skal legge vannledningen til fjøset sitt. Han ser seg ikkje råd til å få folk, så eg bad han spørre deg.

— Det var reikig gjildt av deg, det. Nå hu Marte er klein også.

Det skal være sagt at Nils var en flink arbeidskar. Og fordi han også hadde noe av dette vesen, som bragte tanken hen på en noe vaklende gravstøtte, hadde han ervervet seg bygdefolkets tillit for pålitelighet og gudstro.

Så det var riktig synd på Nils, som skulle gå der uten å få noe fast å gjere. Derfor var det også en god gjerning å gi ham en hjelpende hånd. Vorherre ville sette pris på det. Det var nok så at Nils var ti kroner billigere pr. time enn de andre, men dette var selvsagt helt uvesentlig og spilte ingen rolle.

Når Nils var i krambua for å kjøpe inn — for hu Marte var jo så klein — så trakk han omstendig opp den slitte skinnpungen sin.

Skillingene ble talt opp, en for en, mens han alt i ett sukket tungt. En klar dråpe hang vedomdigg under nesetippen og fullstendiggjorde bildet av dyp elendighet.

— Eg trur du får ta tilsides denne påsan, sa Nils til butikjenten. — Eg ser at eg e' for snau med penger.

— Å, ta den bare du, Nils. Du er en ærlig kar og snart får du vel fast arbeid, sa jenten.

— Måtte Vorherre gjere so vel, svarte Nils saktmodig. Du fær ha takk, då.

Noen dager senere sto Nils oppe i noe grøftarbeid, da pres-

ten kom forbi.

— Signe arbeid, sa presten. Der ser du, Nils, Vorherre hjelper når mest det røyner på. Men nu skal vi likevel se om vi ikke kan finne noe å gjere for deg.

— Dette «å få noe å gjere» betød i bygda bare fast arbeid, om en ellers hang aldri så meget i. Der-til kom jo også dette, at man likesom ble løftet opp på et høyere sosialt plan, ja, en kunne tilmed bli valt inn i herredsstyret.

— Du er jo en god skytebas, har jeg hørt, fortsatte presten. Vi får se å få deg inn på veien igjen.

Men Nils la sitt åsyn i de mest bedrøvelige folder og sa tungt:

— Presten må vite at eg fekk slik haueverk ta denne gummidynamitten at eg e'kje go te å gjere den slags meir. Ja, doktor'n sa eg måtte holde meg borte fra det.

— Det var leit, Nils. Vel vi får så om vi kan fine noe annet, da.

Det kom et forskremt drag i Nils furete åsyn:

— Presten må no endelig ikkje ha noko bry for mi skuld, eg vil so nødig...

Men presten bare vinket ham vennlig av.

Når Nils vanligvis kom hjem til stua undergikk han en selvsom forvandling. Han gikk bort til sengehalmen, fant klukkflasken og hadde en stille, god stund. Så dasket han Marte på enden og de satte seg til bords. Det tør være tvilsomt hvorvidt Marte var årsak til denne vitalitet, for hun var ikke meget for øyet, nei. Låghalt var hun også. Men stelle hus og mat kune hun. På bordet sto der både flattbrød og spekekjøtt, flesk og poteter, der var kakemat og godt smør. Men ingen dreiescene med alle dens tekniske finesser kunne skifte dette bilde av lukullisk syssel så kvikt som Nils og Marte. På komfyren sto grøten og putret. På et øyeblikks varsel var overdådigheten skjult bak et skjerm Brett, og man ville finne dem begge to i nøysom glede over grøtflatet.

Denne kvelden ble det ellers ingen særlig glede med Nils. Han som ellers kunne heise buksen opp med en rent uforlignelig mine og knegge tørt. Særlig når

han berettet nytt fra bygda. Men nu var det denne presten som vilde ha ham i fast arbeid. Han og Marte grov seg ned i dype funderinger for å kunne møte faren.

Hele den enkle sannhet var nemlig denne: at både Nils og Marte var så innerlig vel nøgde med livet. De hadde ingensomhelst sosiale ambisjoner, de ville heller ha spekekjøtt og flesk på bordet. Det kunne de også fortsette med å ha så lenge Nils bare ikke fikk «fast arbeid». For aldri hadde den gode Nils hatt så meget fast arbeide som med alle disse tilfeldige jobbene. Støtt var han på farten og når akkorden ble gjort opp lot han alltid falle en bemerkning: — Ja, du seier ikkje noke til heradskassereren om dette, veit eg.

— Nei, ka trur du. Det var som regel svaret. For alle var bra tilfreds med denne rimelige arbeidskaren.

Nils og Marte var nemlig noen riktig forslagne livskunstnere. De var noen glimrende strateger når det gjaldt å få tilgang på mynt i denne livets kamp. Gravfjeset til Nils, hans fremferd hos handelsmannen, alle hans likesom små tilfeldige ytringer til bygdefolk, det var alt sammen vel utstudert. Han tok dem alle grundig ved nesene. Mynten fløt jevnt og sikkert fra de forskjellige kilder, og dessuten hadde han jo arbeidsledighetstrygda, som nesten utgjorde lønnen han tidligere (Forts. side 8)

Norsk okkupasjonslitteratur

Okkupasjonstiden blir aldri utskrevet! Det tyder iallfall forlagene bokutvalg på. Bøker om okkupasjonstiden og de nærmeste efterfølgende år gjør også denne høsten et godt innhugg i forlagene høstliste. Denne typen litteratur selger, mener forlagene. Det samme gjør tydeligvis en betydelig del av dags- og ukepresse som sprøyter ut artikler som ofte er mer fri fantasi enn sakkunnskap.

FOLK OG LAND regner med at få er så interessert i okkupasjonslitteratur som nettopp våre lesere. Vår medarbeider *L i t e r a t u s* har sett på endel av høsten boktitler og har fått noen små inntrykk.

Jens Bolling:
TEATER I KRIG
Cappelen
240 sider, innb.

Nationalteatret stod på mange måter i sentrum med hensyn til norsk teaterliv under okkupasjonen. Hva foregikk på hjemmefronten, og hva foregikk på den andre siden, er spørsmålet skuespilleren Jens Bolling reiser i sin bok.

Bolling tegner et interessant bilde av teaterlivet under okku-

pasjonen. Han gjennomgår de enkelte konflikter innen Nationalteatret, konfliktene mellom skuespillere, Teaterdirektorat og tyskere. Referater fra Teaterdirektoratets protokoller gir god dokumentasjon for hans fremstilling, som naturlig nok er preget av forfatterens stilling «på den rette siden».

Enkelte NS-folk får gjennomgå sterkt, men etter denne leserens oppfatning mest på grunn av sine handlinger — ikke fordi de var NS-medlemmer. Bolling's bok må sees som et positivt trekk: Han er en av dem som nu 38 år etter yder oss den store konsesjon å skrive at mange i NS var bra mennesker, tross alt. Et lite, men hyggelig moment: Bolling takker i forordet for den hjelp NS-folk har ydet ham under utarbeidelsen av boken. De fleste forfattere tør dessverre ennu ikke det. Boken er vel verd et lesetiden.

Per Hansson og
Johan O. Jensen:
DEN FARLIGE VÅREN
Gyldendal
270 sider, innb.

Historikere og forfattere har øst ut bøker og artikler om 9. april, 1940 og kapitulasjon. Ok-

kupasjonens slutfase — og spesielt de siste måneder før 8. mai — har stått i skyggen. Forfatteren og journalist Per Hansson begynte for flere år siden å samle inn materiale til det som skulle bli en stor bok om okkupasjons slutfase. Han arbeidet lenge med å innhente stoff fra begge sider. Mange er de NS-medlemmer som gav Hansson del i sine personlige opplevelser de første fem måneder 1945.

Da Hansson døde ifjor, fryktet mange at det ikke ble noe av boken. Nu foreligger *Den farlige våren*, Per Hanssons innsamlede materiale ført i pennen av Trondheims-journalisten Johan O. Jensen.

Den farlige våren er en dramatisk skildring av noen enda mer dramatiske måneder. Bildet av vår-månedene 1945 tegnes gjennom øynene på personer fra begge sider. Personlige inntrykk fra både den populære grasrot og personer i ledende stillinger kommer fram. Også stemningen på Gimle like før Quisling meldte seg for politiet forsøker forfatterne å få frem. Besøk avlegges både hos general Böhme på Lillehammer Turisthotell og hos Reichskommissar på Skaugum.

Boken er fylt av interessante småhistorier. Leseren får et innblikk bak mange fasader. Den er

utvilsomt blant de av høstens bøker som bør leses.

Arnfinn Haga:
VI FLØY CATALINA
Cappelen
178 sider, innb.

Enhver nordmann ønsker å skrive bok, påståes det. Det er ikke langt unna sannheten når det gjelder okkupasjonsårene. I år har også Catalina-flyverne fått sin bok, en mellomting mellom historisk fremstilling og dramatisk direkte tale. En bok som hverken er ren historie, eller særlig spennende lesning er det blitt. For den som ikke er spesielt interessert i Catalina-flyverne, burde boken være godt innsøvningstoff.

Finn Jespersen:
**9. APRIL KOMMER JEG
ALDRI TIL Å GLEMME**
Cappelen
160 sider, innb.

«Dette har jeg opplevet», helteskildringer er det blitt mange av de siste årene. Ved første blick faller denne boken inn i dette mønsteret, men ikke lenge. 9. april kommer jeg aldri til å glemme er en av høstens mer

interessante bøker. Kort fortalt: Den unge Oslo-gutten Finn Jespersen meldte seg i april-dagene 1940 til krigstjeneste i Nordmarka. Sammen med mange av landets fremste skiløpere kom han med i Sørkedalskompaniet. Etter krigen i Norge, flykter han til England og blir krigsflyver. Han faller i 1944.

Den levende og detaljerte skildringen av Sørkedalskompaniet våren 1940 er bokens beste del. Jespersens dagbokopptegnelser viser den norske ungdoms forsvarsvilje og vilje til å kjempe for landet. Mot dette står det politiske svik: Politikernes undergravning av forsvaret opp gjennom tredveårene. En undergravning som de ikke ville ta ansvaret for da tusener av ungdommer fullstendig utrenet ble sendt ut mot en overlegen fiende. Boken gir et utmerket bilde av forsvarrets elendighet i 1940, en elendighet de styrende myndigheter aldri ble stilt til ansvar for.

Mesteparten av boken er ført i Finn Jespersen's penn. Journalisten John Berg har imidlertid redigert boken — supplert med stoff om de ytre krigshandlingene, som forlaget skriver. Suppleringen har ikke vært heldig. Ser man bort fra denne, er boken absolutt lesverdig.

